

UDVARHELYI HIRADÓ.

KÖZMIVELŐDÉSI, KÖZGAZDASÁGI ÉS KÖZEGÉSZSÉGÜGYI HETILAP.

Előfizetési díj

vidékre postán, vagy helyben házhoz hordva:

Egész évre . . . . . 4 ft.
Fél évre . . . . . 2 ft.
Negyed évre . . . . . 1 ft.
Egyes szám ára 10 kr.

Megjelenik minden szombaton este.

Hirdetménydíj:

Ötven centiméternyi területen megfűző hirdetmény ára első beigtatáskor 50 krajcár, második beigtatáskor 10 percent, harmadik és minden további beigtatásnál 20 percent árlengedés. Száz centiméter területet elfoglaló hirdetmény ára első beigtatáskor 1 ft., második beigtatáskor 10 percent, harmadik és minden további beigtatás alkalmával 20 percent árlengedés. Bélyegdíj minden beigtatáskor 30 kr.

Mellékletdíj: Százától 1 ft 40 kr. — A díjak előre fizetendők.

A szerkesztő lakása:

Botos-utca, ref. tanári lak, emeleti lakosztály.

Kiadóhivatal:

Becsek Dániel könyvnyomdász.

Előfizetési fölhívás!

A második félév belépte alkalmából tisztelettel kérjük lapunk pártolóit előfizetéseik megújítására.

Az előfizetési mennyiségek lapunk homlokán olvashatók.

Sz.-Udvarhely, 1877. júliushóban.

Szakács Mózes, *Becsek Dániel,*
laptul. és fel. szerkesztő. kiadó.

Aggasztó jelenségek népnevelésünk mezején.

Hogy országunk csak addig lesz Magyarország, míg benne a magyar elem más nemzetiségekkel szemben értelmi, erkölcsi és vagyoni elsőbbségét fön tudja tartani: közönségesen tudvalevő igaz.

Valamint a sem titok, hogy egész lényünk legbiztosabb alapját a családi és iskolai nevelés veti meg.

Nem ok nélkül történik tehát, hogy hazánk is a nevelés ügyére kiváló gondot kezdett immár fordítani.

Csak hogy nálunk a nevelés utjában sokféle akadály van, talán több, mint Európa bármelyik országában, képezvén a fő-akadályokat a hét nemzetiség és ugyanannyi hitfelekezetiesség. Pedig még ezeken kívül is témérdek a baj.

Én ezuttal csakis az udvarhelyi reformált egyházmegye területén mutatkozó bajokkal akarok foglalkozni.

1. Egyik aggasztó jelenség egyházmegyénk területén állomáson levő tanítóink egy részének képesítetlensége.

Egyházmegyénk lélekszáma kerek számban 34000, iskolája van m. e. hatvan. Képesítetlen tanítók hat-hét.

S honnan e baj? Onnan, t. olvasó! hogy amely tanintézet — t. i. a székelyudvarhelyi kollegium — századok óta képezett énekvezértanítókat, még pedig hittudományi tanfolyamot is végzett tanítót nem egyet, nemcsak egyházmegyénknek, hanem több más erdélyi egyházmegyének is: 1868-on innen tanítókat többé nem bocsáthatott ki, sőt mivel enyedi tanítóképezdék népessége is csekély volt, onnan sem jött hozzáunk, a Székely-Kereszturon levő állami tanítóképezde növendékei pedig — dacára annak, hogy a székelyudvarhelyi kollegium szép kontingenst szokott alsóbb osztályaiból évenként oda szolgáltatni — nemcsak, hogy nem vágyakoztak énekve-

zérséggel kapcsolatos tanítói állomásainkra sőt azoktól határozottan idegenkedtek.

A magyar protestantizmus pedig csaknem négyszázados multját megtagadni nem akarhatván, egyházmegyénk is kénytelen volt énekvezértanítói állomásait nem kellőleg képesített egyénekkel is betölteni — jobb jövő reményében.

Sőt a legutóbbi nehéz tíz év alatt a prot. iskolai társadalom kénytelen volt hazafiságból legjobb tanárait és tanítóit állami szolgálatba elbocsátani.

A fönjelzett bajon némileg segített ugyan a mult évben tartott tanítói póttanfolyam, mert a mult évben 9 tanítók letette a képesítési vizsgálatot, de egy része katonai gyakorlatokra lévén berendelve, e jótéteménytől is elesett.

Az idénre tervezett póttanfolyamra pedig a tanítószemélyzet összeállítása nem sikerülvén: a baj továbbra is föggőben maradt, pedig mindnyájan tudjuk, hogy amilyen a tanító: olyan az iskola.

2. Második aggasztó jelenség egyházmegyénk területén a tanítóhiány, vagyis, hogy pályázatra kihirdetett énekvezértanítói állomásainkra nincsen képesített pályázó. Pedig jelenleg is 6—7 állomásunk van

TÁRCA.

Loyson Jácint genfi független katolikus pap beszéde.*

Mindjárt két éve, hogy Genfben jöttem megtenni a munkát, melyhez önök rokonszenvenvel akartak járulni, midőn meghivattam a vasárnap megszentelésére alakult társaság egy összejövésére. Nem lehettem ott, de levelet küldtem, hogy pártolom azt. Szerencsés vagyok, hogy ma magam jövőre, valóban birtokolom a pártoló címet, mely attól fogva reám ruháztatott. Annál inkább érzett elégtelenséggel jövök ide, mivel itt más pártolók társaságában találom magamat, kiknek jelenléte a katolikus reform munkája előhaladását bizonyítván, új terjedést ígér a vasárnap megszentelése művének; értem az én tisztelt tisztársaimat, a város személyesen jelenlevő papjait, és a szomszéd, leveleik által jelenlevő papokat.

Ezen pártolást mi nemcsak mint magánszemélyek tesszük, hanem mint pásztorok és azon elhatározással, hogy minden befolyásunkat felhasználjuk, hogy nyájunk kebelén megszerezzük az önök körül csoportosulást, amit joggal megvárhatunk. Önök a vasárnap megtartását akarják; akarják mindenekelőtt mint vallási nagy kötelességet, de egyszersmind mint társadalmi nagy jótétet; és ha a polgári törvény beavatkozását kérik, ezt nem kényszerítési célból teszik, hanem hogy védelmez-

zék a szabadságot. Egy ily téren találkozhatnak protestánsok és katolikusok, és merem állítani: minden igaz szellemelűek, minden igaz emberbarátok, minden igaz szabadelvűek kötelesek itt egymással kezdet fogni.

Protestánsok és katolikusok versenyezve buzgolkodnak a tudomány épségben tartásáért, és ami még fontosabb, a vasárnap gyakorlásáért. Ha a szent napot kevésbé tartják meg, kevésbé tisztelik nagy számú katolikus tartományokban, ez nem az egyház hibája, hanem azon elvont szabadelvűségé, mely a kath. népeknek oly sok rosszat tett, és — ki kell mondanom — azon keresztyénellenes áramlaté, melyet a francia forradalom teremtett a maga kebelében. A francia forradalom megtámadta az Isten-uralmat, hanem összetévesztette az igazit a hamissal, és egy csapással le akarta rombolni a pap-uralmat és Isten fensőségét. A vasárnap az Isten-uralom napja, miként a templom annak helye. A tér és idő egy részének ezen különös megszentelése által az istenországa, a lélek mélyében elrejtett istenországa (az „istenországa ti bennetek van“) láthatóvá lesz külsőleg és birtokába veszi az emberi társaságot. A titokzatos nap minden visszatérésével a társadalmi élet megáll, mint egy tüneménye előtt az örökkévalóságnak. A harangok szava megzendül az elsendesült városok fölött, a munka helyet enged az imának, az ember — mint Isten — bemegy a maga nyugalmaiba és örömeibe, és még a természet is a maga módja szerint örvendez.

„Örüljenek az egek és örvendezzen a föld“ — kiált fel a zsoltáriró — „zengjen a tenger és minden benne valók. Örüljön a mező minden benne valókkal, örüljenek az erdőknek minden fái az

Urnak orcája előtt, mikor eljövend; mert eljött birni a földet.“ (Zsolt. XCVI.)

Ah! részemről nem bízom azokba, kik azt mondják, hogy hisznek Istenben, de az ő uralkodását nem akarják, akik engednek nem tudom mi-féle elvont létezését a valók világán tul; de nem engedik meg, hogy látható uralkodását gyakorolja a család és társaság fölött. Ilyen Istenért — ezt értem — semmi szükség a vasárnap nagy ünnepe; hanem ez az Isten soha sem lesz a keresztyének Istene, sőt még a szellemelűeké sem.

Önöknek nem szükség előadnom, mi a vasárnap a keresztyénre nézve, a feltámadás napja, a Krisztus győzelme két ellenségünkön, a halálon és bűnön; azon nap, melyen a teljesen megváltott emberiség kiáltja örömtől itason: „Elnyelettetett a halál szinte a diadalomig. Hol vagyon halál a te diadalmad, hol vagyon koporsó a te fulánkod?“ (1. Kor. XV.) Megelégszem csak emlékeztetni arra, hogy mi ez, vagy legalább minek kellene lennie minden vallás és minden iskolák szellemelűire nézve: az ő hitvallásuk két nagy cikkelye — a világ teremtése és a jövő élet — megerősítése. Az ember munkálkodik hat nap alatt, folytatván a maga módja szerint a teremtő, hat titokzatos részre osztott művét; a hetedikben megnyugszik, hogy imádja Isten nyugalmaát az örökkévalóságban, hol ő vele egyesülnünk kellend. „Van tehát nyugalom az Isten népére nézve,“ mond a zsidókhöz küldött levél írója, „mert aki bemegy az Isten nyugalmaiba, megnyugszik munkáitól, miként Isten megnyugodott az övétől.“

Im itt a kettős tanítás, melyre inkább mint minden másoknak, századunknak szüksége van. Ez a tudomány és ipar százada — ebben van

* Mutatvány „A vasárnap és a munkás osztályok“ című füzetekből. Szerk.

ürességben. E baj a képesítetlenséggel ugyanazon forrásból eredvén, fejtcgetése fölösleges.

3. Legnagyobb bajnak tartom, hogy iskolaközseink kezdettek ingadozni nevelésügyi munkájokban.

Az iskolai társadalomnak két eleme van, a szakemberek és az érdektársak, s e két elem összefogott ereje bámulatos eredményeket képes fölmutatni.

Egyházmegyénk területén e két elem meglehetősen állott még a koronázás utáni években, bizonyoságot teszen erről azon saját szememmel látott tiz új iskolaépület, melyen felül valószínűleg lehetne még más tizet találni.

Ez volt nálunk a népiskolai törvény hatása kezdetben, amikor t. i. közoktatási kormányunk is a szegény közsegeket karolta föl.

Hitfelekezeti iskolaközseink az egyházkerületi kormánytól kapott segély mellé öthet annyit tettek, s örültek az eredményes munkának, s jól esett, ha látták, hogy szegényebb falváinkban maga az állam épített fából iskolaházat.

De midőn ezelőtt 2—3 évvel meglátták, hogy az állam épen vagyonsabb közsegeinknek ad ezereket nagy városokba is beillő palotaszerű iskolaépületekre, s tapasztalták, hogy az ezerek csak úgy folynak szét az emberek között: gondolkozóba estek, s így szóltak: ha a gazdag közsegeknek adnak, én is oda megyek, nekem kapnom kell, ha van igazság, mert én szegény vagyok.

És ezzel megakadt az addig nemes buzgalommal folyt munka, s megkezdődött valami egyéb.

Most többet nem mondok, csak még annyit: az élődiség nem szép jellemvonás, ezt táplálni nem helyes.

Az igazságérzet sértegetése pedig soha sem volt eszélyesség.

Szakács Mózes.

nagysága —; hanem a természet törvényei alatt gyakran nem ismerte meg a teremtő Istent, és megszűnt a földi munkán tul, égi nyugalom után vágyakozni. „Megemlékezzél a hetedik napról, hogy azt megszenteljed; mert hat napokon teremté Isten a mennyet és földet és mindazokat, amelyek azokban vannak, és megnyugovék a hetedik napon: azért megáldá az Ur a szombatot és megszentelé azt.“

Mondják talán nekem (nem itt, hanem másutt): Kétségkívül a szellemelviség tanításai szükségesebbek, mint valaha, hanem miért kötnék azokat egy, a protestánsokra nézve orthodox, a katolikusokra nézve papi pecséttel megpecsételt régi intézményhez, mely épen ezért kevésbé rokonszenves mindazok előtt, kiket az ujkori (modern) szellem áthatott? Nem tudnánk jobbat tenni, mint visszatérni a több mint 3000 évvel ezelőtt egy barbar csordának a Sinai lábánál adott törvényhozáshoz? És valóban uraim! mi semmi jobbat nem tudunk tenni, legalább mindazt illetőleg, ami ezen törvényhozásban általános, állandó, emberies jelleggel bír. Ugyanakkor, midőn — bizonyos viszonyok között — Mózes csupán egy nép törvényhozója volt, más oldalról tekintve művét, az emberi nem törvényhozója volt. A heti nyugalom e rendbe tartozik: a keresztyénségnek, távol attól, hogy eltörölje, kötelessége azt tökélyesíteni és kiterjeszteni az egész világra. Igen; a vasárnap zsidó eredetű s ez oly dicsősége, melyen osztozik a tizparancsolattal, hol írva vagyon, az igaz Isten eszméjével, melynek szentelve van. Az erkölcsi törvény, tárgyias és gyakorlati alakjában, ó-szövetségi (zsidó) törvény: a személyes és élő Isten, történelmi fogalmában szintén. A tudomány tiszt-

KÖZGAZDASÁG.

A méhészet köréből.

A munkásméhek bel- és külműködése rövid vázlatban.

A) Házi vagy belműködésök.

A munkásméhek belműködéseit laktisztítás, lépépítés, viasztermelés (viaszképzés), mézkészlet eltartása, megvédése, s a fiatal ivadék költése, növelése és ápolása képezik, melyek méhészeti szempontból megérdemlik, hogy egyenkint figyelmünk és vizsgálódásunk tárgyává tegyük.

A szülői házból kivonult méhtörzs legelső gondját is mindjárt elfoglalt új laka kitisztítására fordítja, és csak akkor, mikor annak falai szépen kitisztítvák, megegyengetvék és minden akadály, mely neki hátrányára lehetne, a lehetőségig elhárítva van, kezdi meg az építkezést.

Ez a munka legjobban folyik 25—27 fok (R) melegnél és rendszeren felülről lefelé halad és ha az idő kedvező a bővebb étkezésre, oly szaporán megy, hogy egy népes méhcsalád 6—7 óra alatt 20 négyszög-hüvelyknyi lépet kiépít. Fordulnak elő azonban néha esetek, hol megfordítva alulról fölfelé is megyen az építkezés.

Azonban az építendő lépek iránya és idoma tervszerüleges meghatározása, de kivált a viaszépítményhez szükséges fehérviasz előállítására — mert a méheknek egy font viasz termelése körülbelül 20 font mézbe kerül —, s a termelt viasznak a szükséghez képesti idomítása, előkészítése és sejtekül alkalmazása valóban sok időt és sok munkaerőt vesznek igénybe, mit köztapasztalat szerint igazol a lépek tervszerü beosztása, s a lépépítmény keletkezése.

A sejtek a sejtöz rakása által keletkezik a lép, a lépek többségéből eredő lépcsoportozat pedig képezi a lépépítményt, melyben lakmagasságu és szélességü s félhüvelyknyi tágas, rendszeren párhuzamos léputcák s egyik utcából a másikba a lépeken kis kör alakú átjárók hagyatnak.

Megjegyzendő itt, hogy a lépeken való átjárók által azon cél éretik el, hogy a méheknek nem kell a lépek széleire kerülni, ha tán egyik utcából a másikba át akarnak menni.

tára derítette ezt Müller Miksa közege által; egyedül a nagy egyistent hívő néptörzsek azok, melyek az Ábrahám hite- vagy véréből erednek, a zsidók, keresztyének, muzulmánok. Ezenkívül önök nem találnak mást, mint az emberi gondolat vagy képzelődés ábrándjait, Bráma mindenistenitését, vagy Boudha semmisítését, a két elv harcát, vagy az istenek szinte végtelen sokasítását. Hanem a természetben ható s egyszerűsége fölötté levő Isten, az egyedüli, személyes és élő Isten, szóval az igaz Isten, ez az, akit a szemita Ábrahám segítségül hívott az Eufrát partjain, az általános bálványozás közepette, — ő az, aki teljesebben kijelentvén magát Mózesnek a Horeb bokrában, azon fenséges meghatározást adta, melyet a mai kori gondolat alig érhet el, nemhogy meghaladhatna: „Én vagyok az, aki vagyok, mondjad Izrael fiainak: az, aki engemet ti hozzátok küldött.“

Ah! uraim, vigyázzunk! jelenleg a mi társadalmunkra nézve a legveszélyesebb kísértés állt be. A tudomány, a haladás, a művelődés nevében gyökeres átalakulásokra hívják föl, ígérnek neki hallatlan szerencsét. Igen! kétségkívül az emberiség előre halad és ha az Éden, multjában, az „ezerévi boldogság“ (millénium) — jövőjében van. Hanem miféle előhaladásról, miféle tudományról és miféle művelődésről akarnak beszélni? Hát a kell, hogy miután éltem első szakát az ultramontanizmus tulkapásainak ellentámasztásában töltöttem el, másik felét a liberalizmus tulkapásai legyőzésére használjam! Én két művelődést ismerek, az egyik, amely szellemében keresztyén, eredetében ó-szövetségi akar maradni, és amely az új előhaladásokra szünet nélkül egészen vágyakozva, ezen nagy jövő megvalósítását a mult hagyományaihoz

Itt helyén lesz már szemügyre vennünk és kimutatnunk a különféle sejtek idomzatát, kasban való helyét és építési célját.

A vizsgálódó előtt a lépcsoportozatban több csodaszerű művecskék tűnnek föl, miket a munkásméhek az új nemzedék növelése, ápolása, s a beszerzendő készletek eltartása végett építenek.

1. Az anyasejt vagy anyabölcső, melynek idoma tojásdad s lefelé fordított nyílással rendszeren ott található a lép szélén alul és csupán az anyaméh vagy királyné növeltetésére használtatik.

2. A méhfü vagy költéssejt, mely hatszögü fenékkül alul, felül nyílással ellátva, s belvilága a kifejlett munkásméh testéhez van arányítva. Ezek leginkább a kas közepén a munkásméhek bölcsőiül szolgálnak; ezenfelül szolgálnak még méz-, himpor- és vizeztartójául is.

3. A heresejt, melynek alakja hasonló a méhfüsejthez, csak annyival nagyobb belvilága, mennyivel nagyobb a here a munkásméhnél. Ezek rajzani akaró méhtörzs által építtetnek herék bölcsőiül, őszkor azonban méztartóul alkalmaztatnak, s a lépépítmény alján találhatók leginkább.

4. A mézsejtek, melyek leginkább felül foglalnak helyet a kasban és mivel nem egyebek, mint meghosszabbított s nyílásaiknál fölfelé megnyújtott méhfü- és heresejtek, tulajdonképeni méz- és himportartók.

5. A kötősejtek, melyek rendszeren ötszögüek, viasz- és ragaszvegyítékből készítettvén, céljuk a lépeket a méh lak tetejéhez, a falak- vagy kereszt-rudacsákhoz kötni és mézfelhalmozásra használtatnak.

6. Az átmeneti sejtek, melyek a heresejtek-nél kisebbek és a méhfüsejtek-nél nagyobbak és a lépeken ott láthatók, hol a méhfüsejtek-ből az építés heresejtekbe megyen át, többnyire rendszeren alaknak, s inkább méztartókul építvék. Ismerni kell hát a méhészetnek a kas belsejének építési célját, illetékes helyét és építési célját ama különféle sejteknek, mert ez elkerülhetlenül szükséges az okszerű méhtenyésztésre.

Hogy a fehérviasz, melyből ama különféle sejtek építvék, a munkásméhek mily csudálatos és sajátlagos működése által állittatik elő, szinte bámulandó. Ugyanis:

való értelmi hűségben keresi; a másik, amely mindent meg akar változtatni csecsemőink bölcsőjétől halottaink eltemetéséig, — mely ösztönszerű vagy számitó iszonynyal van nem mondom a hagyomány, mert az ujítók többé-kevésbé mindig a mult tanítványai, hanem a bibliai és keresztyén hagyomány iránt. Történelmi, emberi és isteni eredetünkkel való ezen szakítás, — ezen, a régi-nél sok tekintetben alább álló pogánysághoz való visszatérés — ez az, amit igen gyakran ujkor (modern) mivelődésnek neveznek — meghazudtolva e nevet, — ez az, amit én — magam — a legnagyobb barbárságnak nevezek, ami minket fenyeget és amit minden áron el kell kerülni. „A napokban leszen, hogy megragadják tiz emberek minden nyelven való pogányok közül, megragadják a zsidó köntösének prémit, mondván: elmegyünk veletek; mert hallottuk, hogy az Isten vagyon veletek.“ (Zakar. VIII. 23.)

Ezen zsidó, uraim, a miénk, az Ábrahám és Dávid fia, Izrael istenuralmának örököse, a pogány társadalom lerontója, az új társadalom alapítója, a mi urunk Jézus Krisztus!

Az Isten ügye nem választható el az emberek ügyétől, jelesep, nem a munkás és a szenvedő tömegek ügyétől, akiket népnek neveznek. Ime három százada, hogy az európai társadalomban egy hatalmas mozgalom fejlődött ki, — az alsóbb osztályok emelkedési mozgalma a nevelés, jólét és társadalmi befolyás felé. A világ ezen szükséges és gondviselészerű átalakulását gyakran demokrácia (népuralom) név alatt jelölik, — helytelen szó, midőn ezen értelemben alkalmazzák, és amely mindennap siralmas félreértéseknek és rémes veszélyeknek ad helyet. Akármilyen legyen is ezen név

A viaszképzési akaró méhek, a viaszképzési működés folyama alatt, sokkal bővebben kell étkeznie, mint az élet és erő föntartására szükséges. Azért gyomrát himporral, elegymézzel tömi meg és e tápok egy része emésztés következtében vérbe megyen át s mint viasz, apró, gyöngye lemezalakokban a hasóvek viaszhártáin izzadság alakban kerül ki.

E viaszizadmány tehát a méhnél gazdag táplálás következtében képződik és 25—27 fok (R) melegen folyik legjobban s rendszerint ugy keletkezik, mint fensőbb állatoknál a kövérség vagy zsír, annyi különbséggel, hogy a méh képes méreghányagcsájá savanytartalmának ereje által zsírját elkülöníteni, azaz: viaszat képezni.

A viasz tehát a méhtest izzadmányterméke, mit a viasztermelő méhek apró viaszlemezkekben, hasóveiknek bámulatos vagyis inkább természet-szerű gyors simogatása közben, utólábaikkal huznak ki a viaszképző készülékből.

E viaszlemezkeket aztán a munkáméhek, miután előlábaik, szájuk és fogaik segítségével szükségükhöz képest idomították és elkészítették, azaz: hajlékonyokká tették, sejtekül alkalmazzák és földolgozzák.

Megjegyezzük itt, hogy gyakran látni lehet viaszlemezkeket a viaszképző készülékből, melyen azok izzadság alakjában kijönnek, kiállni, de még gyakrabban lehullva, a rajok kasainak aldeszkáin.

A viaszlemezke eredetileg fehérek és tiszták s ilyenek az ezekből épített lépek is. De ezek később, midőn már méz- és himportartójául s az ivadék bölcsőjül szolgáltak, megsárgulnak, sőt, ha több nemzedéket költenek bennök, meg is feketednek; mert minden egyes méh barna bábköpenyét bölcsőjében hagyja.

Ha figyelmünkre méltatjuk ama munkáméhek által készített tervet, melylyel ők a lépépítés kezdetén a lépek irányát és idomát meghatározzák s vizsga szemmel nézzük ama különféle sejtek szögei, fenekei és oldalai pontos kimérése- és szabályos építésében a keresett szabatossgot és szembeszökő művésziességet: a legelső tekintetre is bámulatra ragad s egész bizonyossággal véljük állithatni, hogy a munkáméhek mögött a leghihedtebb mérnök- és művészeknek is háttérbe

alatt, kik a népi érdekek igaz barátai? Azok, akik nem akarják őket a vallásos érdekektől elszakasztani. Megmondtam én ezt hat évvel ezelőtt egy nagy katolikus hallgatóság előtt; megengedik önök, hogy azt ez este ismétlem, mert meggyőződéseim semmit sem változtak: minden népi szabadság közt első és legszükségesebb a vasárnap szabadsága. A munka szabadsága nem elég a munkás osztályoknak, szükségök van még nyugalmi szabadságra, a családdal, természettel, tudományal és mindenek fölött, oh! mindenek fölött az Istennel való jótévő és megszentelő érintkezés lehetőségére.

Nem tuzlok, állitván, hogy a nagy városok, például Páris, Lyon munkása valóságban kevésbé szabad, kevésbé szerencsés, mint volt a hajdani rabszolga, vagy a legközelebbi időben, a nagy köz-társaságban, a déli államok feketéje. Nem, nem elég azt mondani a népnek: te szabad vagy törvény szerint, te király vagy az általános szavazat-jog szerint, te fejedelmi kezeldben tartod a vedreket, melyekből a világ sorsai hullanak! Szabad? hiszen annyira sem szabad, hogy férj, atya legyen. Fejedelem? hiszen nem az saját szük tüzhelyénél sem. Mit mondok, saját tüzhelye! hiszen ő nem bír a családi örömök és fájdalmak ezen megszentelt fészkevel, és ha birna is, mire való volna az neki, ha sem ő, sem neje nem lakhatnak abban, ha futnak abból minden reggel különböző irányban, utjukban bölcsődébe vetve csecsemőiket, hogy csak este térjenek vissza elfáradtan, elhasználtan, nem lévén többé erejük, csak egy szót vagy mosolyt intézni ez ujnemű árvákhoz! Nem; kell lenni egy napjoknak legalább, melyen a szülők karjaikon tarthassák kisdedeiket, melyen a munkás család-

kell szorulniok s kénytelenek a méhek eme remekműveit bámulniok. Valóban, aligha található a nagy és szép természetben, mi a figyelmes vizsgálódónak és értelmes méhészkedőnek nagyobb és több gyönyörévezetet nyújthatna, mint e kis rovarokba oltott szorgalom, munkakedv és természeti ügyesség szemlélése! Innen magyarázható meg azon tény, miszerint ezen titokteljes rovarok életének tanulmányozása minden értelmes szakértő embert az irántok való benső vonzalomra, szeretet- és kegyeletre buzdít és indít.

A munkáméhek kiváló gondot fordítanak mézkészletük eltartására is, mi kitetszik onnan, hogy ők a mézzel tölt sejteteket, midőn már azokban az édes nedv kipárolgás által megsűrűsödött, viaszféle anyaggal laposan bepecsételik vagy befödik s e befödés következtében a küllég behatásától menté tétetvén, eredeti folyékony állapotjában tartatik s nem megyen hamar és könnyen át keményedés- vagy jegesedésbe.

Ha ellenétől megtámadtatik egy életképes méhtörzs, erélyesen száll sikra, s hacsak nem anyátlan, kitartó bátorsággal élethalálra védik szerzeményüket. Házuk hasadékeit tömviasszal, mézgával (propolis) betapasztják, hogy részint kincsekre leskődő idegen méhek, hangyák és lepkék oda be ne juthassanak s a hideg ellen is óva legyenek, részint, hogy készleteikre vágyó apró állatkák oda ne petézhessenek.

A szerves világban tán egy lény sem igyekszik annyira a maga nemének szaporításán, mint a méhek; azért tudnunk kell azt is, hogyan megyen véghez a méhsaládban a fiatal ivadékköltés, növelés és ápolás.

A munkáméhivadék az anyaméh által a költéssejtbe lerakott petéből vagy tojásból költés után kél ki; ugyanis:

A költéssejtbe lerakott petécskében létező csira három nap alatt a kifejlésre szükséges 25—28 fok (R) melegben, mit a költéses sejteket tömegesen meglepett költő méhek tartanak fön, nyüvecskévé fejlődik ki, s ekkor a munkáméhek által korához mért mennyiségű táppal, mi nem egyéb, mint méz-, viz- és himporból készült pép, elláttatván, 8 napig növekedik.

Mikor pedig már nyükörának vége felé jár,

nak legyen szabadsága szeretni! Az emberiség nevében: adjátok vissza vasárnapjokat!

Önök sürgetik az általános népnevelést, ezt helyesen teszik; de el ne tévesszék annak valódi föltételeit. „A szabad és szerencsés népeknél — mond egy mély figyelő — a tanítónak csak alárendelt szerepe van. A valódi nevelést adja a család, gyámolittatva a lelkész által. Mindenek fölött a vasárnap az, melyen a templomban, a házi tüzhelynél, a családdal tett sétákon — nyerendi a gyermek azon erkölcsi, vallási és gyakorlati nevelést, melyet semmi ki nem pótol, nem a tanítás sem, és ami nélkül ellenben a tanítás gyászos ajándék lesz. Ami engemet illet, ha választani kellene, a városok gyermekénél, ki megizelte nem mondom a tudomány, hanem a vallástalan féltudás mérgezett eszéjét, — sokkal többre becsülöm a paraszt fiut, ki olvassa a maga evangéliomát, tanulja kátéját s azontul nem tud nagy dolgot. Ez legalább elég arra, hogy jól munkálkodjék és jól szeressen, jól éljen és jól haljon meg!

Akarunk népünnepeket? A népünnepe kiválólag a vasárnap, helye a templom, mely Isten háza, de amely a nép háza is. A gazdagoknak palotáik vannak; ők megelégedhetnek egy szerény kápolnával. A népnek, — engedjék, hogy a magam nyelvén, a katolikusok nyelvén szóljak — a népnek templomok kellene, hol az oltár körül egyesült minden művészet beolvastja varázsát egy felsőbb varázslatba: az építészet, zene és mindenekfölött az ékesszólás. Igen, az ékesszólás! bár darabosok néha a pap beszédei, de az általa hirdett igazságok természeténél és az emberi lélekben bizonyosan megrezgetett idegeknél fogva, a pap erővel ékesszóló. A nép bemegy oda s érzi

a költéssejt ajtaja, hogy onnan a küllég merőben elzárassék s a kifejlésre szükséges meleg és nyugalom föntartassék, a munkáméhek által lapos földével erősen és keményen beboltoztatik.

E boltozott állapotban, mint báb, magát beszöve s mély álomba merülve, minden eledel s életjel nélkül, csupa alvással tölti el bábkorát, mely nyugállapot rendszeren 13 napig tart.

Ez idő alatt véghez menvén a tökélyes rovar- vagy munkáméh-kifejlés, a 21-ik napon tojásból kikelte után feltöri földéletét és bölcsőjéből kijő.

A kikölt ujj magzatok fölött azonnal szoros szemle tartatik s ha közülök valamelyiken legkisebb félszesség vagy nyomorékság észleltetik, az mint munkaképtelen s a társaságra nézve haszontalan tag, kivettetik a kasból. Az ép magzatok még két-három napig, hogy megerősödjének és munkaképesekké váljanak, gondos ápolásban részesülnek; az erősödésre kiszabott idő leteltével pedig kirepülnek kasukból, megtanulják helyüket és szorgalommal látnak teendőjükhöz.

Az anyaméhivadék az anyaméh munkáméhnek való harmadnapos tojásából költés utján kel életre; de néha bármely, három napnál nem idősebb munkáméh-nyüből is tudnak a méhek anyát növelni s a méhek ez utóbbi anyanövelési lehetőségén sarkallik már a műrajszaporítási ujj méhészeti rendszer.

Az anyaméhnek való nyü a munkáméhek által elégséges nagyságu, tojásdad alakú anyasejtbe helyeztetik és hogy abban tökélyes anyaméhvé fejlődhessek ki, kupos földével boltoztatik be és kitünő ápolásban részesülnek, midőn nemcsak nagyobb mennyiségű, de finomabb minőségű királyi tápadagokban is kapja tápját.

Az anyaméhivadék tojásból kifejlése 17—18 napot, a nyüből 14—16 napot igényel; tökélyes kifejlése pedig a munkáméh-kifejlési fokozatokon megy keresztül.

A here vagy himivadék is az anyaméh által a heresejtbe lerakott petéből költetik és kifejlése a munkás- és anyaméh-átalakulási folyamatokon megy keresztül, csak hogy a hereköltés domboru földével és több ideig van beboltozva, minek oka a kas oldalán, a lépek alján és így hivesebb helyen költetésében keresendő. *Bence András.*

(Vége köv.)

nagyságát. És a gyermekek, átlépve a küszöbön, mint királyok fogadtatnak az orgonák nagy hangja által; hallják a fenséges és ellágyító énekléseket, az örökkévalóság beszédeit, melyek az időbe aláhullanak, az égi honnak titkait, félig látva a száműzetésben. Hit-, remény- és szeretettől lelkesülten mennek a tüzhelytől az oltárhoz, az oltártól a tüzhelyhez; amint mennek Isten felé anyjok csókjával, visszatérnek anyjok felé Isten áldásával!

Ime mégis ez a nap az, melyet a nép barátai el akarnak ragadni a néptől! Hamis barátok, kik csak testének hisztek, kik nem láttok benne mást, mint anyagi szükségüket: a tereh hordó barom munkáját és élvezetét! Udvarlói a demokraciának, ezerszer vétkesebbek mint a királyok udvarlói, ti, kik hizelegtek a népnek és megvetitek azt, higgyetek az ő lelkének, és ezt kezdjétek úgy, hogy higgyetek a magatok lelkének.

Néhány éve, egy katolikus püspök egy vasut ünnepélyes megnyitásánál elnökölvén, ujjával székestemploma égbefutó tornyahegyére mutatott. Imhol az első parancsolat, ugymond, im így szerették a hívő korok Istent mindenekfölött. Aztán fordulva a föld felé és megáldván ama másik vasvonalat, mely fut a földön, hogy összekösse az embereket a világ egyik végétől a másikig — így folytatta: És ime ez a másik parancsolat, hasonló az elsőhöz: szeressed felebarátodat, mint tenmagadat. Teljesítsétek ezt ma a munka századaiban!

És a püspöknek igaza volt, uraim; ne válasszuk el azt, amit Isten összekötött, a munka és ima törvényét, a heti munkát és a vasárnap nyugalmát!

